

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2020

Štyri zásady zdanenia podľa Adama Smitha

Michal Sventek

31.12.2020

Úvod, dane a ich charakteristika

Benjamin Franklin raz v liste priateľovi napísal, že jedinými istotami v živote sú smrť a dane¹. Zatiaľ čo s tým prvým sme sa ako ľudstvo už viac-menej zmierili (aj keď je smrť stále témou mnohých diskusií ako v zdravotníctve, tak aj vo filozofii), to druhé, dane, nám stále máta rozum.

Pretože zatiaľ čo vieme viac-menej presne odhadnúť, kedy sa človek blíži na prah večnosti, ťažšie sa nám určuje ako spoznať, charakterizovať a určiť napríklad vhodnú mieru zdanenia. Vo svete, kde niektorí o zdanení nechcú ani počuť a niektorí by najradšej zdanili aj hlinu pod vlastnými nohami - ako majú vyzeráť ideálne dane?

O veľkosti daní polemizuje mnoho ekonomických škôl, ekonomických teórií a ministrov financií. Daňové mixy sa odlišujú podľa štátu, roku, aj zloženia voličov.

Napríklad škandinávske krajiny sú známe vysokou mierou zdanenia - v roku 2018 bol pomer zdanenia ku HDP v Dánsku 44,9%, v Nórsku 39% a v Švédsku 43,9%²; 'tax wedge' – t.j. rozdiel medzi tým, čo zaplatí zamestnávateľ a čistou mzdou zamestnanca – v Dánsku 35,8%, v Nórsku 35,9% a vo Švédsku 43%³; DPH vo všetkých troch krajinách je na úrovni 25%⁴; a mnohé ďalšie dane. A toto všetko sa, samozrejme, kumuluje.

Na druhej strane sú krajiny ako Panama alebo Singapur, kde sa miera zdanenia ku DPH pohybuje výrazne nižšie (14,6% na Paname⁵ (2018) a 13,2% v Singapure⁶ (2018)). Tieto krajiny sú často nazývané aj daňovými rajmi (a nie len kvôli samotnej miere zdanenia, ale aj na koho a ako sa tieto dane uplatňujú).

Miera zdanenia naprieč svetom tiež nezostáva konštantná. Niektoré krajiny, ktoré by sme dávnejšie oprávnené nazvali daňovými "peklami", sú dnes presným opakom. Idey sa menia, vládnuce strany tiež a rovnako aj výška daní.

Najlepšie môžeme ilustrovať zmenu vo výmere daní napríklad v USA, kde v päťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia boli *top federal tax rates* (t.j. zdanenie domácností s príjmom vyšším než \$200'000 (dnešných \$2'000'000)) až 91%⁷. Tieto dane neklesli pod 70% až do osemdesiatych rokov, kedy ich (fiškálne konzervatívna) administratíva Ronalda Reagana znížila na 50% a v roku 1986 na 28%. Dnes je táto daň v USA na 37%⁸.

Druhou vecou je tiež obsah daňového mixu - to znamená, že aké dane vlastne vyberáme (dane z príjmu, z nehnuteľností, z majetku, ...) a akú váhu na konkrétnu daň dávame. V praxi daňový mix ukazuje priority miestnej daňovej legislatívy a je často veľkým faktorom pri rozhodovaní firiem a domácností o tom, kde budú žiť a fungovať. Takéto rozdiely v daňových mixoch sú dobre viditeľné povedzme v štátoch USA, kde napríklad daň z predaja v štátoch ako Aljaška či Oregon vôbec neexistuje⁹.

Ďalší zaujímavý príklad sú aj vyššie spomínané krajiny Škandinávie, kde vďaka daňovému mixu a dereguláciám (ďalšiemu veľmi zaujímavému faktoru, pomocou ktorého vedia vlády pomôcť ekonomike, ak sa aplikuje vhodne) vedia aj napriek vyššiemu daňovému zaťaženiu byť stále na predných miestach Indexu Ekonomickej Slobody - Dánsko na ôsmom mieste, Švédsko na dvadsiatom

druhom a Nórsko na dvadsiatom ôsmom¹⁰ (tiež treba spomenúť, že dane a daňový mix nie sú jedinými faktormi, ktoré určujú pozíciu krajín v tomto indexe - ďalšími faktormi sú napríklad *property rights*, *government integrity* alebo *investment freedom*).

V rámci tejto eseje sa ale nebudem zaoberať výškou zdanenia a ani zložením daňových mixov odlišných krajín. Nakoniec, tieto teórie sú také široké a rozvetvené, že by som ich v rámci tejto eseje vedel obsiahnuť len veľmi striedmo a tak im nedal dosť priestoru, ktorý si pre najlepšie pochopenie zaslúžia.

(A pre úplnosť treba tiež dodať, že pri porovnaní váhy týchto faktorov Smith videl väčší vplyv práve vo výške daňového zaťaženia, daňový mix a ostatné faktory boli pre neho faktory nižšieho rádu.¹¹)

Čo by však všetky daňové systémy mali mať spoločné, a čo podľa mňa nie je natoľko ideologicky sporné, je systém výberu daní a ich forma. Kedy by mali ľudia platiť dane? Mala by ich miera byť stanovená centrálnou, alebo ponechaná na orgány, ktorý ich vyberá? Malo by byť odvádzanie daní záležitosťou jednoduchou a bezkontaktnou, či by bolo lepšie, aby bol systém zložitejší a najlepšie zvládnutý rukou byrokratickou?

A čo viac, čo znamená vôbec pojem *vyberať dane efektívne*? Existujú nejaké predpisy o tom, ako robiť zdanenie "dobré"? A ak áno, dodržiavajú sa?

Všetky tieto otázky a mnohé ďalšie nájdete svoje odpovede v tejto eseji. Verím, že bude pre Vás užitočná a tematicky zaujímavá.

Štyri zásady Adama Smitha

Ako hovorí názov tejto eseje, na túto tematiku sa budem pozeráť najmä cez dielo a názory škótskeho ekonóma Adama Smitha, ktorého niektorí nazývajú aj krstným otcom klasickej ekonómie¹².

Smith sa preslávil najmä svojim dielom *The Wealth of Nations (Pojednanie o podstate a pôvode bohatstva národov)* z roku 1776, v ktorom rozoberá témy ako delba práce, vznik peňazí, či napríklad výšku renty pozemkov a čo ju ovplyvňuje¹³. Je to jedno z prvých ucelených diel, ktoré popisuje ako *jednotlivci a následne celé národy získavajú svoje bohatstvo*¹⁴ a ako si ho udržiavať. Smithov Magnum Opus ovplyvnil mnohých vtedajších politikov, ekonómov a filozofov - patrili medzi nich napríklad Thomas Jefferson¹⁵, ale aj Smithovi nasledovníci, ako napríklad David Ricardo.

Keď sa rozprávame o vzniku, nadobudnutí a udržiavaní bohatstva jedincov a národov, nemôžeme vynechať tému zdanenia. Dane sú jedným z príjmov štátu a aj Smith sa im vo svojom diele dôkladne venuje. Je to v piatej časti, s názvom "*Of the Revenue of the Sovereign or Commonwealth*", v podkapitole o daniach.

Adam Smith o pôvode peňazí z daní hovorí toto: *“Soukromý důchod jednotlivců pochází, jak jsem ukázal v knize první tohoto pojednání, koneckonců ze tří zdrojů: z renty, ze zisku a ze mzdy. Každá daň se musí nakonec zaplatit z jednoho či druhého z těchto tří druhů důchodu anebo ze všech tří dohromady.”*¹⁶

Čo sa týka výšky daňovej záťaže, Adam Smith navrhuje dane nízke (a je odporcom napríklad daní z dedičstva, predaja, ale aj napríklad exportných tarífov (aj keď s výnimkami)) a ich využitie na tri role štátu, ako ich definuje:

- *Obrana*
- *Spravodlivosť*
- *Verejné stavby a inštitúcie*¹⁷

Ku každému druhu výdavku štátu sa ďalej v texte dostane, no predtým než začne, Smith predstavuje svoje štyri zásady “dobrých” daní, ktoré budú podkladom pre naše skúmanie. Ako Smith píše, dane by mali:

1. Byť rovné - a teda *“měli by poddaní přispívat na výdaje na správu státu tak, aby to co nejlépe odpovídalo jejich možnostem, tj. úměrně důchodu, kterého pod ochranou státu požívají.”*¹⁸
2. Byť transparentné a presné vo výmere - *“Daň, kterou má každý jednatel platit, měla by být stanovena přesně, a nikoli libovolně. Doba splatnosti, způsob placení a částka, kterou má platit, to všechno by mělo být poplatníkovi a komukoli jinému naprosto jasné. Kde tomu tak není, je každý poplatník vydán více méně na milost a nemilost výběřčímu daní, který poplatníkovi jemu nemilému může buď daň zvýšit, anebo si vynucovat rozličné dary a úplatky vyhrožováním, že mu daň zvýší.”*¹⁹
3. Byť pohodlné na splatenie - *“Každá daň by se měla vybírat tehdy a takovým způsobem, kdy a jak se to poplatníkovi asi nejlépe hodí. Daň z pachtovného nebo z renty z domů, splatná právě tehdy, kdy se toto nájemné obvykle platí, vybírá se v době, kdy se její zaplacení poplatníkovi asi nejlépe hodí neboli kdy ji s největší pravděpodobností má z čeho zaplatit.”*²⁰
4. Byť efektívne (vyberané a nastavené), t.j. - *“Každá daň by měla být promyšlena a propracována tak, aby obyvatelé platili co nejméně nad to, kolik ona daň skutečně přináší do státní pokladny. Je čtvero způsobů, jak mohou obyvatelé platit na dani více, než kolik daň skutečně přináší do státní pokladny. Za prvé: vybírání daně může vyžadovat velký počet úředníků, jejichž platy stráví největší část výnosu daně a kteří si mohou přivydělávat tím, že budou obyvatelům ukládat ještě jakousi přirážku k dani. Za druhé: daň může bránit podnikání obyvatelstva a může obyvatelstvo odrazovat od toho, aby se věnovalo jistým druhům povolání, které by mohly živit a zaměstnávat velmi mnoho lidí.”*²¹

Ideálne dane by teda podľa Smitha mali byť známe a transparentne určené; mali by byť proporčné a efektívne; ich platenie by mal byť proces jednoduchý a bezbolestný; ich výber by mal byť pre obyvateľov pohodlnou záležitosťou.

Tieto zásady zostávajú napriek veku Smithovho diela v spoločnosti naďalej relevantnými²² a ak ich niektoré zdroje menia, tak zväčša len na prispôsobenie k dnešným, moderným podmienkam. Napríklad *Oklahoma Policy Institute*²³ ich uvádza vo forme piatich vlastností:

1. *Férovosť*
2. *Adekvátnosť*
3. *Jednoduchosť*
4. *Transparentnosť*
5. *Administratívna ľahkosť (či jednoduchosť)*

Takže aj keď sa v nových zdrojoch tieto princípy jemne upravujú, idey Adama Smitha zostávajú v teórii stále živé a ovplyvňujú tak náš život aj naďalej.

Je tomu tak ale aj v praxi? V úvode sme nastolili zopár otázok, hlavne ohľadom charakteristiky “dobrých” daní - čo by mali spíňať a podobne. Vieme teraz, že ten najlepší prípad je vtedy, ak výber daní a ich výmera nasledujú vyššie spomínané princípy - no je tomu tak aj v skutočnosti? Postupujú vlády krajín skutočne pri daniach takto efektívne?

Charakteristika daní v praxi, odklon od Smitha

V skutočnosti sú Smithove ideály v krajinách okolo sveta často len ideálmi. Každý z týchto bodov (v zmysle dobrom či zlom), je rôznymi krajinami porušovaný. Uvádzam že v dobrom či zlom, pretože rovnako ako pri daňovom mixe, je v niektorých situáciách diskutabilné, čo takýto odklon znamená a či nie je možno pozitívom. V tejto časti ukážem zopár príkladov.

1. *Dane by mali byť proporčné, poplatníci by mali platiť úmerne k dôchodku, ktorého pod ochranou štátu požívajú.*

Hneď prvá zásada sa pri hlbšej úvahe zdá trochu nezvyčajná, najmä keď hovoríme o Smithovi ako o krstnom otcovi klasického liberalizmu. Skutočne, na prvý pohľad sa môže zdať, že tu Smith argumentuje v prospech progresívneho zdanenia (t.j. spôsobu zdanenia, kde sa sadzba dane určuje podľa výšky príjmu a spoločnosť sa takto rozdeľuje do viacerých skupín zdanených odlišnou sadzbou²⁴).

A mnohí si to tak aj, bohužiaľ chybne, vysvetľujú - napríklad *Oregon Center for Public Policy* píše vo svojom *The Case for Progressive Taxation*: “*Adam Smith, the father of capitalism, walked with Jesus in at least one respect: his support for progressive taxation. That’s the principle that taxes should be based on ability to pay.*”²⁵ Čím Smitha pre účel argumentu prirovnávajú k Ježišovi Kristovi a tvrdia, že progresívne zdanenie vo svojom výroku podporoval.

David D. Friedman (syn slávneho dua ekonómov Milтона a Rose Friedmanovcov) toto tvrdenie vyvracia, vo svojom blogu píše: “*Taxation in proportion to revenue isn’t progressive taxation, it’s proportional taxation—in modern terminology, a flat tax. The quote not only isn’t evidence for the*

*claim, it's evidence against it—important evidence, since it is the first of the maxims of taxation with which Smith introduces his discussion of possible taxes. Quite an important difference – progressive taxation is, by definition, a disproportionate system.*²⁶ A teda, že zdanenie v proporcií ku príjmu nie je daňou progresívnou, ale daňou rovnou - pretože pri progresívnom zdanení nemôžeme hovoriť o proporcionalite, vzhľadom na to, že bohatší ľudia platia ďaleko väčší podiel zo svojho príjmu, než tí chudobnejší. Pri rovnej dani platia všetci podiel percentuálne rovnaký.

Toto je síce zaujímavá dilema, no zachádza už za medze tejto eseje. Obe strany diskusie, obe interpretácie, majú tým činom odlišný pohľad na “porušenie” tejto zásady, kde čitatelia podporujúci zdanenie progresívne sú proti dani rovnej a naopak. Pre ilustráciu preto uvediem zopár krajín, ktoré majú buď jeden, alebo druhý spôsob zdanenia (rozprávame sa tu samozrejme o dani z (ročného) príjmu):

- Krajiny s progresívnym zdanením:
  - Slovensko - *sadzba 19 % na tú časť základu dane, ktorá nepresiahne sumu 36 256,38 € (vrátane) a sadzba 25 % na tú časť základu dane, ktorá sumu 36 256,38 € presiahne.*²⁷
  - USA - *pre rok 2021 je stanovených sedem daňových pásiem, a to so sadzbami vo výške: 10% (pod \$9 950), 12% (nad \$9 950), 22% (nad \$40 525), 24% (nad \$86 375), 32% (nad \$164 925), 35% (nad \$209 425) a 37% (nad \$523 600)*²⁸. (Tu je vhodné ešte poznamenať, že vydaté páry majú výhodu v tom, že ak daňové priznanie podajú spoločne, tak sú sumy nutné na kvalifikáciu do vyšších daňových pásiem vyššie - je teda výhodnejšie sa s partnerom / partnerkou zobrať.)
- Krajiny s rovnou daňou:
  - Estónsko - *20% sadzba.*²⁹
  - Maďarsko - *15% sadzba.*³⁰
  - Rusko - *13% sadzba.*³¹
  - (Slovensko - *19% sadzba, zavedená druhou vládou Mikuláša Dzurindu v roku 2004.*³² *Zrušila ju vláda Roberta Fica zavedením tzv. milionárskej dane v roku 2008.*³³)

Je tu ale vhodné zopakovať, že interpretácia tejto myšlienky Adama Smitha ako volanie po progresívnom zdaňovaní je chybná – ako uvádza Friedman a ďalej vo svojom texte, už jasnejšie, aj sám Adam Smith.

2. Dane by mali byť presné vo svojej výške a transparentné v oblasti ich výberu, lehôt na ich odvádzanie a podobne.

Pri tejto zásade nám hneď padne do oka časť o transparentnosti v dobe splatnosti, spôsobe platenia, čiastke a ďalších pravidiel. Daňový systém je súčasťou štátnej byrokracie a často má aj podobnú povest' v našej spoločnosti - povest' zložitého a nejasného systému, ktorý je často zložitejší, než by musel byť.

Túto skutočnosť sa rozhodli preskúmať Svetová banka (World Bank) a spoločnosť PwC v spoločnej štúdií *Paying Taxes*³⁴, kde porovnávajú administratívne zaťaženie pri platení daní v krajinách okolo celého sveta. (*“Štúdia skúma jednoduchosť platenia daní v 190 krajinách na príklade modelovej – strednej veľkej firmy v domácom vlastníctve v jednotlivých krajinách podľa stavu legislatívy ku koncu roka 2017.”*³⁵)

Výsledok ovplyvňuje viacero indikátorov, konkrétne:

- *Celkové daňové a odvodové zaťaženie (v percentách)*
- *Celkový čas na splnenie daňových povinností (v hodinách)*
- *Počet platieb daňovým úradom*
- *Post-filing index - “používa štyri subindikátory – čas, ktorý je potrebný na vrátenie nadmerného odpočtu DPH (v hodinách), čas na získanie nadmerného odpočtu naspäť (v týždňoch), čas na vybavenie opravneúmyselnej chyby v dani z príjmov právnických osôb vrátane z toho vyplývajúcej daňovej kontroly (v hodinách) a čas potrebný na realizáciu daňovej kontroly dane z príjmov právnických osôb, ak je to potrebné (v týždňoch)*³⁶.”

Slovensko sa podľa tejto štúdie umiestnilo na 48. mieste, pričom prvé priečky obsadili krajiny Pobaltia. Je tu teda priestor na zlepšenie sa - partner a líder oddelenia daňového poradenstva PwC Slovensko, pani Serugová radí:

*“Pozícia Slovenska v rebríčku sa rapídne nezlepšuje, inšpiráciu by sme mali čerpať od pobaltských krajín, ktoré reformy a elektronizácia daňovej správy vystrelili do čela rebríčka. [...] Okrem pokračujúcej elektronizácie daňovej správy by prispelo k zlepšeniu celkovej „daňovej známky“ Slovenska najmä zníženie daňového a odvodového zaťaženia práce a zjednodušenie daňového systému.”*³⁷ Čo v podstate znamená väčší dôraz opäť na Smithovu druhú zásadu.

3. *Dane by mali byť pohodlné na splatenie, vyberané práve vtedy, kedy sa to poplatníkovi najlepšie hodí.*

Táto zásada veľmi blízko súvisí s faktormi zo štúdie spomínanej vyššie, najmä v administratívnych ťažkostiach okolo splácania. Spomeniem teda aspoň ako sa konkrétne dane vyberajú tu na Slovensku.

Dane delíme na³⁸:

- *Priame dane - vyplácané z príjmu alebo majetku osôb*
  - *Napríklad:*
    - *Daň z príjmu*
    - *Miestna daň*
- *Nepriame dane - odvádzané z kúpy tovarov alebo služieb*
  - *Napríklad:*
    - *Daň z pridanej hodnoty*
    - *Spotrebná daň*

■ Daň z poistenia

Pri terajšom nastavení daňového systému sa bežný človek, t.j. zamestnanec, nedostane prakticky k odvádzaniu daní takmer vôbec. Dane a odvody totiž za neho odvádza zamestnávateľ a zamestnanec ich tak uvidí až na výplatnej páske. Rovnako ako nepriame dane, resp. dane zo spotreby, zväčša uvidí až na účte za tovar alebo službu. Nepriame dane pocíti tiež, keď a ak sa predajca rozhodne zvýšiť cenu svojich produktov alebo služieb ako reakciu na zvýšenie nie daňových sadzieb.

Aj tu samozrejme existujú výnimky - napríklad pri miestnych daniach, akou je aj daň za psa. Tú za človeka zamestnávateľ neplatí. Rovnako ak investujete, chcete si založiť živnosť alebo podnikateľ - administratívna záťaž a nutné úkony rastú - ako je to aj vidieť v štúdiu z predchádzajúceho bodu.

V tomto nastavení padá najväčšia záťaž pri platbe daní práve na firmy a preto má väčšina firiem svojich účtovníkov, alebo si na túto úlohu najíma externé firmy - napríklad aj PwC, alebo ďalšie firmy z tzv. *veľkej štvorky* (*Deloitte, Ernst & Young, PwC, a KPMG*).³⁹

(Tu sa ešte oplatí spomenúť fakt, že vzhľadom na to, že každú z týchto daní nakoniec zaplatíme z nášho príjmu (pri daniach spotrebných sú už priamo zakomponované v cene tovarov a služieb), je pre mnohých ekonómov delenie daní na priame a nepriame skôr len podružným delením.)⁴⁰

4. *Dane by mali byť efektívne vo svojom výbere a nastavení, aby občania platili čo najmenej za to, čo tieto dane skutočne prinášajú do štátnej pokladnice.*

Smith pri tejto zásade uvádza štyri príklady:

1. *“Za prvé: vybírání daně může vyžadovat velký počet úředníků, jejichž platy stráví největší část výnosu daně a kteří si mohou přivydělávat tím, že budou obyvatelům ukládat ještě jakousi přirážku k dani.*
2. *Za druhé: daň může bránit podnikání obyvatelstva a může obyvatelstvo odrazovat od toho, aby se věnovalo jistým druhům povolání, které by mohly žít a zaměstnávat velmi mnoho lidí. Tím, že obyvatelstvo musí platit tuto daň, zmenšují se nebo se třeba i ničí některé zdroje, které by mu ulehčovaly placení daně.*
3. *Za třetí: exekuce a jiné tresty postihující nešťastníky, kteří se pokoušejí dani uniknout, ale nepodaří se jim to, přivádějí je často na mizinu a způsobují tak, že společnost pak již nemá z jejich kapitálu žádný prospěch. Neuváženě uložená daň vyvolává velké pokušení šidit státní pokladnu. Ale úměrně s pokušením musí stoupat i přísnost trestů za šízení státní pokladny. Proti všem obvyklým zásadám spravedlnosti zákon nejdříve pokušení vyvolá a ty, kdož mu podlehnou, pak trestá; a okolnost, která by měla být polehčující, totiž pokušení dopustit se onoho provinění, trest zpravidla ještě zpřísňuje.*
4. *Za čtvrté: obyvatelé podrobení častým návštěvám a protivným prohlídkám výběrčích daní mohou být vystaveni mnoha zbytečným nepříjemnostem, šikanování a křivdám; a i když šikanování není výdajem v pravém slova smyslu, lze je přece jen vyjádřit částkou, jíž by*

se z něho každý rád vyplatil. A právě ta nebo ona z těchto čtyř okolností působí, že tíživost daní pro lid bývá často mnohem větší, než je pro panovníka jejich prospěch.⁴¹

Ak ich “preložíme” do našich modernejších okolností, dostaneme sa k problémom, ktoré spomínam nižšie, a ktoré sú bohužiaľ stále aktuálne. Pre ilustráciu uvediem zopár príkladov a zopár iniciatív, ktoré sa tieto problémy pokúšajú riešiť:

1. Neefektívne využívanie peňazí vo verejnej správe

- *Asi jeden z najznámejších príkladov sprenevery verejných financií bola “kauza CTčko”, kde si “Nemocnica Alexandra Wintera v Piešťanoch vysúťažila CT prístroj za 1,6 milióna eur, pričom ten istý typ kúpila česká nemocnica za 540 000 eur. [...] Košická firma Medical Group SK, ktorá zákazku vyhrala, bola okamžite spájaná s predsedom parlamentu Pavlom Paškom.⁴²*
- *Pri tejto téme je ale tiež vhodné spomenúť nielen otázky sprenevery či korupcie, ale aj ďaleko základnejšiu otázku toho, či by nebolo efektívnejšie niektoré služby štátu úplne preniesť na súkromný sektor a tak ušetriť časť peňazí daňových poplatníkov. Táto téma je predmetom búrlivých diskusií a mnohých názorov - obzvlášť vo svete, kde súkromné firmy ako SpaceX (a postupom času zrejme aj Blue Origin Jeffa Bezosa) vynášajú astronautov do vesmíru ďaleko lacnejšie, než ktorákoľvek štátna vesmírna agentúra.⁴³ Toto je ale tiež téma ďaleko širšia, než je obsah tejto eseje.*
- *Pre zlepšenie efektivity využívania verejných peňazí založilo Ministerstvo financií SR Útvar Hodnoty za peniaze, ktorý si dáva za cieľ “posúdiť, či peniaze daňovníkov budú skutočne vynaložené najlepšie ako je možné pre dosiahnutie stanoveného cieľa,⁴⁴ čo chce dosiahnuť pomocou:*
  - *“pravidelného hodnotenia efektivity (revíziou) verejných politík a výdavkov, ktoré je naviazané na tvorbu rozpočtu*
  - *hodnotenia investičných projektov a regulácií*
  - *podpory vzniku analytických jednotiek v štátnej správe a budovania analytických nástrojov⁴⁵”*

2. Neprimeraná alebo znevýhodňujúca štátna podpora / regulácie

- *Táto situácia nastáva napríklad, keď sa štát stavia do pozície rozhodcu o tom, ako sa ľudia majú správať (tzv. dane z nerestí⁴⁶), o tom, ktoré odvetvie podporí a ktoré nie (napríklad počas krízy - dilema lyžiarske strediská vs reštaurácie v prípade otvárania zariadení počas krízy COVID-19⁴⁷), alebo aj regulácie vstupu do odvetví (potrebné certifikácie alebo vstup do komôr - ako napríklad advokátska komora⁴⁸).*

3. Vyhýbanie sa plateniu daní

- *Napríklad Kauza Donovaly Mariána Kočnera, Tódová pre Denník N píše: “NAKA obvinila Mariána Kočnera 21. septembra z trestného činu neodvedenia dane a poisťného. Na tlačovej besede to potvrdil policajný prezident Tibor Gašpar. Spolu s Kočnerom obvinili aj Janu Šlachtovú a Petra P.⁴⁹”*

4. Transakčné náklady pri platbe daní

- *Náklady, ktoré nám vznikajú pri platbe daní, kvôli nastaveniu spôsobu ich platenia. Tieto sme už popísali vyššie, t.j. napríklad náklady na viacero účtovníkov.*

Záver

V tejto eseji som sa podujal Vám priblížiť ako sa na “dobrý” či efektívny výber daní pozeral Adam Smith a ako sa jeho myšlienky prenášajú aj do dneška.

Verím, že sa mi podarilo ukázať to, že Smithove princípy majú skutočne aj dnes čo povedať, no bohužiaľ, napriek širokému uznaniu, nie sú vždy a všade dodržiavané. Či už kvôli korupcii, zle stanoveným cieľom alebo jednoducho kvôli odlišnému názoru na to, čo konkrétnym odporúčaním Adam Smith vlastne myslel.

Je ale vidieť, že snaha na zlepšenie predsa len existuje. Je ilustrovaná buď v iniciatívach, ktoré som spomínal, ako napríklad *Hodnota za peniaze*, alebo v existencii rôznych indexov, ktoré tieto snahy hodnotia, ako napríklad *Paying Taxes*.

Verím teda, že do budúca sa aj my tu na Slovensku týmito snahami inšpirujeme ešte viac a budeme schopní sa k Smithovým ideálom dostať ešte bližšie, než sa nám teraz môže zdať možným.

Bude to len k dobru.

Použitá literatura

1. PIRIE, Madsen. Death and taxes. Adam Smith Institute [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.adamsmith.org/blog/death-and-taxes#:~:text=It%20was%20on%20November%202013th,%2C%20except%20death%20and%20taxes.%E2%80%9D>
2. ASEN, Elke. Insights into the Tax Systems of Scandinavian Countries. Tax Foundation [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://taxfoundation.org/bernie-sanders-scandinavian-countries-taxes/#:~:text=Denmark's%20top%20statutory%20personal,higher%20than%20Norway's%20top%20rate.>
3. ASEN, Elke. Insights into the Tax Systems of Scandinavian Countries. Tax Foundation [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://taxfoundation.org/bernie-sanders-scandinavian-countries-taxes/#:~:text=Top%20personal%20income%20tax%20rates,of%20Scandinavian%20income%20tax%20systems.>
4. Ibid.
5. OECD. Revenue Statistics in Latin America and the Caribbean 2020 - Panama. OECD [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/countries/panama/revenue-statistics-latin-america-and-caribbean-panama.pdf>
6. OECD. Revenue Statistics in Asian and Pacific Economies 2020 – Singapore. OECD [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/countries/singapore/revenue-statistics-asia-and-pacific-singapore.pdf>
7. GREENBERG, Scott. Taxes on the Rich Were Not That Much Higher in the 1950s. Tax Foundation [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://taxfoundation.org/taxes-on-the-rich-1950s-not-high/#:~:text=%5B1%5D%20The%20top%20federal%20income,rate%20was%2092%20percent.>
8. BRADFORD TAX INSTITUTE. History of Federal Income Tax Rates: 1913 – 2021. Bradford Tax Institute [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: https://bradfordtaxinstitute.com/Free_Resources/Federal-Income-Tax-Rates.aspx#:~:text=The%20highest%20income%20tax%20rate,percent%20from%201925%20through%201931.
9. SALES-TAX.COM. Sales Tax Rates. Sales-Tax.com [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <http://www.sale-tax.com/>
10. THE HERITAGE FOUNDATION. 2020 Index of Economic Freedom: Country Rankings. The Heritage Foundation [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.heritage.org/index/ranking>
11. SMITH, Adam. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha: Liberální Institut, 2001. ISBN 978-80-86389-60-8
12. DRENKARD, Scott. WHAT CAN ADAM SMITH TEACH US ABOUT TAX POLICY?. Libertarianism.org [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.libertarianism.org/publications/essays/what-can-adam-smith-teach-us-about-tax-policy>
13. SMITH, Adam. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha: Liberální Institut, 2001. ISBN 978-80-86389-60-8
14. Ibid.
15. TAY, Edrina. Wealth of Nations. Monticello [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.monticello.org/site/research-and-collections/wealth-nations>
16. SMITH, Adam. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha: Liberální Institut, 2001. ISBN 978-80-86389-60-8

17. Ibid.
18. Ibid.
19. Ibid.
20. Ibid.
21. Ibid.
22. COX, Maria S, McLURE, Charles, E. Principles Of Taxation. Encyclopædia Britannica [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/taxation/Principles-of-taxation>
23. OKLAHOMA POLICY INSTITUTE. Characteristics of an Effective Tax System. The Oklahoma Policy Institute [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://okpolicy.org/resources/online-budget-guide/revenues/an-overview-of-our-tax-system/characteristics-of-an-effective-tax-system/#:~:text=A%20good%20tax%20system%20should,to%20the%20greatest%20extent%20possible>.
24. KAGAN, Julia. Progressive Tax. Investopedia.com [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.investopedia.com/terms/p/progressivetax.asp>
25. ORDÓÑEZ, Juan Carlos. The Case for Progressive Taxation. Oregon Center for Public Policy [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.ocpp.org/2009/11/02/case-progressive-taxation/#:~:text=Adam%20Smith%2C%20the%20father%20of,based%20on%20ability%20to%20pay,&text=But%20for%20the%20wealthy%2C%20paying,the%20ability%20to%20pay%20more>.
26. FRIEDMAN, David D. Misrepresenting Adam Smith. daviddfriedman.blogspot.com [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <http://daviddfriedman.blogspot.com/2011/03/misrepresenting-adam-smith.html>
27. ČERNEGOVÁ, Anna. Sadzby dane z príjmov fyzických a právnických osôb v roku 2019 a 2020. Podnikajte.sk [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.podnikajte.sk/dan-z-prijmov/sadzby-dane-z-prijmov-fyzickyh-pravnickych-osob-2019-2020>
28. IRS. IRS provides tax inflation adjustments for tax year 2021. irs.gov [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.irs.gov/newsroom/irs-provides-tax-inflation-adjustments-for-tax-year-2021>
29. EY. Worldwide Personal Tax and Immigration Guide 2019–20. EY [online]. [cit. 2020-12-30]. (pg. 413) Dostupné na: https://www.ey.com/en_gl/tax-guides/worldwide-personal-tax-and-immigration-guide-2019-20
30. Ibid. (pg. 618)
31. Ibid. (pg. 1281)
32. STUPŇAN, Igor, JAVORSKÝ, Juraj. V dani si už budú u nás všetci rovní. SME.sk [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.sme.sk/c/1148644/v-dani-si-uz-budu-u-nas-vsetci-rovni.html>
33. FINWEB. Milionárska daň je tu. Finweb [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/276532-milionarska-dan-je-tu>
34. SERUGOVÁ, Christiana, BUTKOVSKÁ, Mariana. Štúdia Paying Taxes 2019: Pobaltské krajiny vedú rebríček v strednej a východnej Európe, Slovensko stratilo pozíciu lídra V4 v rebríčku. PwC.com [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.pwc.com/sk/sk/aktualne-spravy/studia-paying-taxes-2019.html>
35. Ibid.
36. Ibid.
37. Ibid.
38. SLOVENSKO.SK. Dane. Slovensko.sk [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.slovensko.sk/sk/zivotne-situacie/zivotna-situacia/dane/>
39. KENTON, Will. Big Four. Investopedia.com [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.investopedia.com/terms/b/bigfour.asp>

40. FRIEDMAN, Milton, FRIEDMAN, Rose. Svoboda volby. Praha: Liberální Institut, 2020. ISBN 978-80-86389-66-0
41. SMITH, Adam. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha: Liberální Institut, 2001. ISBN 978-80-86389-60-8
42. AKTUALITY.SK. Predražené CT v piešťanskej nemocnici. Aktuality.sk [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/tema/predrazene-ct-v-piestanskej-nemocnici/>
43. COBB, Wendy Whitman. How SpaceX lowered costs and reduced barriers to space. TheConversation.com [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://theconversation.com/how-spacex-lowered-costs-and-reduced-barriers-to-space-112586>
44. MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. Hodnota za peniaze. Ministerstvo Finacii Slovenskej Republiky [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.mfssr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/>
45. Ibid.
46. VOTRUBOVÁ, Kristína. Za neresti budeme platiť čoraz viac. HNONline [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://focus.hnonline.sk/publicistika/clanok/2012206-za-neresti-budeme-platit-coraz-viac>
47. HNONLINE. Reštaurácie tento rok nikto otvárať nebude, vyhlásil Matovič. Povedal, čo je prioritou. HNONline [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://slovensko.hnonline.sk/2255147-restauracie-tento-rok-nikto-otvarat-nebude-vyhlasil-matovic-povedal-co-je-prioritou>
48. SLOVENSKÁ ADVOKÁTSKA KOMORA. Advokátske predpisy. Slovenská Advokátska Komora [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/document/241?web/sk/cms/closeBanner=1>
49. TÓDOVÁ, Monika. Kočnera obvinili z neodvedenia dane v kauze Donovaly. Denník N [online]. [cit. 2020-12-30]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/894040/kocnera-obvinili-za-neodvedenie-dane-v-kauze-donovaly/>